

Zajedničke teme

Metodika 16
Vol. 9, br. 1, 2008, str. 8-17
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 28.04.2008.

NADA, STRAH OD ISPITIVANJA I ŠKOLSKI USPJEH

Majda Rijavec i Dragica Marković

Učiteljski fakultet Zagreb, OŠ Sesevetska sela

***Sažetak** – Cilj ovog rada bio ispitati odnos između nade, straha od ispitivanja i školskog uspjeha kod učenika petog razreda osnovne škole. U istraživanju je sudjelovalo 167 učenika (83 djevojčice i 84 dječaka) petih razreda dviju osnovnih škola na području grada Velike Gorice. Primijenjena su dva instrumenta: Skala nade za djecu (Snyder i sur., 1997.) i Strah od škole-ispitivanja IDSOŠ (Arambašić i Krizmanić, 1986). Rezultati su pokazali da nema razlike u stupnju nade i strahu od škole između dječaka i djevojčica, ali su djevojčice imale bolji opći školski uspjeh, te ocjene iz matematike iz hrvatskog jezika. Spol je bio značajan prediktor sve tri varijable školskog uspjeha. Uz kontrolu varijable spola nada je bila značajan prediktor ocjena iz matematike i hrvatskog jezika, s tim da je doprinos nade bio značajniji kod ocjena iz matematike. Strah od ispitivanja se u kombinaciji s nadom nije pokazao značajnim prediktorom ni jednog kriterija školskog uspjeha. Rezultati istraživanja upućuju na to da bi se u preventivne programe za djecu i mlade u našim školama mogli uključiti i programi razvijanja nade.*

***Cljučne riječi:** nada, strah od ispitivanja, školski uspjeh*

UVOD

Snyder i njegovi suradnici (Snyder, Harris i sur., 1991) konceptualizirali su nadu kao kognitivni proces usmjerenosti prema cilju koji uključuje dvije komponente: misli o putovima koji vode do cilja i misli o vlastitim sposobnostima za korištenje tih putova.

Misli o putovima odražavaju sposobnost osobe da smisli različite načine za postizanje cilja (Snyder, 1994). U osnovi ovakvo razmišljanje uključuje stvaranje planova za ostvarenje cilja. Osobe s visokim stupnjem nade obično imaju više različitih planova kako bi se uspješno suočile s mogućim preprekama na putu do cilja. No naravno nije dovoljno samo znati na koji način možemo ostvariti cilj, moramo i krenuti prema njegovom ostvarenju. Da bi ovi planirani putovi doveli do cilja nužna je i druga komponenta nade, a to su misli o vlastitim sposobnostima za korištenje tih putova. To su misli o kapacitetima koje imamo da krenemo odabranim putem i ostanemo na njemu i kroz takve misli postajemo dovoljno motivirani za to (Snyder i sur., 1999). Jednostavnim riječima rečeno nadu imamo kad znamo što želimo, možemo smisliti različite načine da to postignemo te započnemo i ne odustajemo.

Iako se radi o dvije odvojene komponente nade one su nužno funkcionalno povezane. Osoba može smisliti veliki broj putova do cilja ali neće ga ostvariti ako ne bude dovoljno motivirana da krene nekim od tih putova i bude uporna do kraja. Također, koliko god osoba bila motivirana za postizanje nekog cilja teško će ga ostvariti ako nije u stanju smisliti putove koji vode do njega.

Uloga nade najviše je istraživana u području tjelesnog (Irving i sur., 1998; Snyder, 1996, 1998; Snyder i sur., 1991) i mentalnog zdravlja (Snyder i sur., 1996; Snyder, Harris i sur., 1991; Kwon, 2000; Chang i DeSimone, 2001) gdje su dobivene povezanosti sa različitim pozitivnim ishodima.

Koja je uloga nade u akademskom postignuću? Do sada je provedeno samo nekoliko istraživanja koja su pokazala pozitivnu povezanost nade i školskog uspjeha u osnovnoj (Snyder i sur., 1997) i srednjoj školi (Snyder, Harris i sur., 1991), te na fakultetu (Curry i sur., 1997; Chang, 1998;). Također, studenti s izraženijim stupnjem nade imali su tijekom šestogodišnjeg razdoblja bolji prosječni uspjeh na ispitima, brže su diplomirali te u manjem broju odustajali od studiranja (Snyder i sur., 2002).

Dosadašnja istraživanja pokazala su negativnu povezanost između straha od ispitivanja i školskog uspjeha (Lufi i sur., 2004; McDonald, 2001). Također se pokazalo da se učenici s visokim stupnjem ispitne anksioznosti koriste lošim i neefikasnim metodama učenja koje mogu voditi do slabijeg uspjeha (Benjamin i sur., 1981; prema Arambašić, 1988).

Zanimljivo je da do sada nije istraživana povezanost između nade i straha od ispitivanja iako bi se moglo očekivati da učenici s više izraženim stupnjem nade imaju manji strah od ispitivanja. Naime, strah od ispitivanja najčešće se definira kao emocionalna uzbuđenost i kognitivna uznemirenost (zabrinutost) koje se javljaju u ispitnim situacijama i/ili pri njihovom zamišljanju odnosno anticipiranju. Pritom kognitivnu komponentu straha od ispitivanja karakteriziraju ometajuće misli koje nisu povezane sa zadatkom, intenzivan strah od neuspjeha, strah da ćemo razočarati druge i negativna usporedba s drugim učenicima ili studentima. Kako nada uključuje misli o putovima koji vode do cilja i misli o vlastitim sposobnosti-

ma za korištenje tih putova moguće je da ovakve misli sprečavaju razvoj ispitne anksioznosti, tj. misli o mogućem neuspjehu. Stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati odnos između nade, straha od ispitivanja i školskog uspjeha kod učenika petog razreda osnovne škole.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 167 učenika (83 djevojčice i 84 dječaka) petih razreda dviju osnovnih škola na području grada Velike Gorice.

Postupak

Ispitanici su ispitani grupno za vrijeme redovitih školskih sati. Ispitivanje su vodili uvježbani ispitivači. Jedan je čitao pitanja, dok je drugi pomagao učenicima koji su imali poteškoća u odgovaranju na pojedina pitanja ili nisu mogli slijediti brzinu kojom se radilo.

Instrumenti

a. Skala nade za djecu – The children's hope scale CHS, (Snyder i sur., 1997.) prevedena s engleskog. Skala se sastoji od šest tvrdnji a djeca na skali od šest stupnjeva moraju odabrati koliko često im se to što tvrdnja opisuje događa. Primjer tvrdnje:

Mislim da mi u životu ide prilično dobro.

Kako kod nas do sada ova skala nije korištena, provedena je faktorska analiza s ciljem provjere dvofaktorske strukture instrumenta (misli o putovima do cilja i misli o vlastitim kapacitetima za ostvarenje cilja). Rezultati faktorske analize metodom glavnih komponenti pokazali su postojanje samo jednog faktora tako da se u našem istraživanju može govoriti samo o jednom općem faktoru nade. Karakteristični korijen iznosi 2,47 a postotak objašnjene varijance 41,27%. Koeficijent pouzdanosti je zadovoljavajući (Cronbachov alfa koeficijent iznosi .70.)

b. Upitnik za ispitivanje dječjeg straha od škole – ispitivanja, IDSOŠ (Arambašić i Krizmanić, 1986).

Upitnik se sastoji od 28 tvrdnji na koje učenici odgovaraju s DA ili Ne. Primjer tvrdnje: *Kad kod kuće učiš čitati štivo, bojiš li se da ga u školi ipak nećeš znati dobro pročitati?* Pouzdanost upitnika u našem istraživanju je visoka (Cronbachov alfa koeficijent iznosi .82)

REZULTATI

Deskriptivna statistika

Prije početka obrade podataka provjereno je da li se rezultati ispitivanih varijabli distribuiraju po normalnoj raspodjeli. U tablici 1. prikazani su glavni statistički parametri i rezultati testiranja normalnosti distribucija Kolmogorov-Smirnov (K-S) testom normaliteta distribucije.

Tablica 1. Raspon rezultata, aritmetičke sredine i standardne devijacije za ispitivane varijable te vrijednosti dobivene Kolmogorov-Smirnov testom za testiranje normaliteta distribucije

varijabla	Min	Max	M	SD	K-S test	p
Nada	2	5.83	4.32	.86	.903	.389
Strah od ispitivanja	3	27	11.43	5.21	1.194	.115
Opći uspjeh	3	5	4.56	.57	4.86	.000
Hrvatski jezik	2	5	4.42	.73	4.36	.000
Matematika	2	5	4.25	.83	3.76	.000

Rezultati Kolmogorov-Smirnov testa pokazali su da se distribucije rezultata varijabli nade i straha od ispitivanja ne razlikuju značajno od normalne, dok su distribucije svih varijabli školskog uspjeha značajno različite od normalne. Zato su rezultati obrađivani i parametrijskim i neparametrijskim metodama.

Spolne razlike

Razlike između dječaka i djevojčica u nadi i strahu od ispitivanja testirane su t-testom, dok su razlike u općem uspjehu i uspjehu iz matematike i hrvatskog jezika testirane Mann-Whitneyevim neparametrijskim testom.

Tablica 2. Spolne razlike u strahu od ispitivanja i nadi

	dječaci		djevojčice		t-test	P
	M	σ	M	σ		
Nada	4.20	.91	4.42	.80	1.71	.089
Strah od ispitivanja	11.73	5.41	11.10	5.00	.78	.436

Tablica 3. Spolne razlike u općem uspjehu i uspjehu iz matematike i hrvatskog jezika

		srednji rang	suma rangova	Mann Whitney	Z	P
uspjeh	dječaci	70.53	5924.50	2354.50	- 4,20	.000
	djevojčice	97.63	8103.50			
hrvatski jezik	dječaci	70.24	5900.00	2330.00	- 4,14	.000
	djevojčice	97.93	8128.00			
matematika	dječaci	74.73	6277.00	2707.00	- 2,69	.007
	djevojčice	93.39	7751.00			

Kao što se vidi iz tablica 2. i 3. dječaci i djevojčice međusobno se značajno ne razlikuju u stupnju nade ($t=1.71$; $p=.089$) i strahu od ispitivanja ($t = .78$; $p = .436$), ali postoje značajne razlike u školskoj uspješnosti. Djevojčice imaju značajno veći opći školski uspjeh ($Z = - 4.20$; $p=.000$), te bolje ocjene iz hrvatskog jezika ($Z = - 4,14$; $p = .000$) i matematike ($Z = 2.69$; $p = .007$).

Povezanost između nade, straha od ispitivanja i školskog uspjeha

Tablica 4. Spearmanovi koeficijenti korelacije između nade, straha od ispitivanja i školskog uspjeha

	Nada	Strah od ispitivanja	Opći školski uspjeh	Matem.	Hrvatski
Nada	1.000	-.427**	.223**	.227**	.221**
Strah od ispitivanja	-.427**	1.000	-.189*	-.176*	-.200**
Opći školski uspjeh	.223**	-.189*	1.000	.673**	.663**
Matematika	.227**	-.176*	.673**	1.000	.634**
Hrvatski jezik	.221**	-.200**	.663**	.634**	1.000

** $P<.01$; $P<.05$

Iz tablice 4. vidljivo je da učenici s višim stupnjem nade imaju bolji opći školski uspjeh te bolje ocjene iz matematike i hrvatskog jezika. S druge strane, strah od ispitivanja negativno je povezan i s nadom i sa općim školskim uspjehom kao i ocjenama iz matematike i hrvatskog jezika.

Prediktori školskog uspjeha

Kako bi se ispitalo koje varijable u ovom istraživanju su značajni prediktori školskog uspjeha, te ocjene iz matematike i hrvatskog jezika provedene su tri logističke regresijske analize. Zbog značajnog odstupanja od normalne distribucije kriterijske varijable (opći školski uspjeh, ocjena iz matematike i ocjena iz hrvatskog jezika) su dihotomizirane i rekodirane u dvije vrijednosti (dobar = 0; odličan=1).

Opći školski uspjeh

U prvom koraku kao prediktorska varijabla unesen je spol ispitanika, a u drugom koraku nada i strah od ispitivanja. Rezultati logističke regresije prikazani su u tablici 5.

Tablica 5. Prediktori školskog uspjeha (logistička regresija)

varijabla	Koeficijent B	Standardna pogreška	Exp (B)	Wald-ov χ^2	p
spol	1.25	.34	3.75	13.55	.000
R2 (Nagelkerke)			.127		
% objašnjenje varijance			12,7%		

Spol se pokazao kao značajna prediktorska varijabla. Djevojčice imaju veću vjerojatnost za odličan školski uspjeh od dječaka. Spol objašnjava 12,7% varijance školskog uspjeha.

U drugom koraku unesene su varijable straha od ispitivanja i nade ali one nisu značajno doprinijele objašnjenju varijance školskog uspjeha.

Uspjeh iz hrvatskog jezika

U prvom koraku kao prediktorska varijabla unesen je spol ispitanika, a u drugom koraku nada i strah od ispitivanja. Rezultati logističke regresije prikazani su u tablici 6.

Tablica 6. Prediktori uspjeha iz hrvatskog jezika (logistička regresija)

Prvi korak

varijabla	Koeficijent B	Standardna pogreška	Exp (B)	Wald-ov χ^2	p
spol	1.33	.33	3.79	16.41	.0001
R2 (Nagelkerke)			.130		
% objašnjene varijance			13%		

Drugi korak

varijabla	Koeficijent B	Standardna pogreška	Exp (B)	Wald-ov χ^2	p
spol	1.27	.33	3.57	14.30	.0002
nada	.43	.22	1.53	3.69	.0500
strah od ispitivanja	-.03	.03	.97	.67	.41
R2 (Nagelkerke)			.183		
% objašnjene varijance			18.3%		

Spol se pokazao kao značajna prediktorska varijabla. Djevojčice imaju veću vjerojatnost za odličnu ocjenu iz hrvatskog jezika od dječaka. Spol objašnjava 13% varijance školskog uspjeha.

U drugom koraku unesene su varijable straha od ispitivanja i nade. U ovom koraku se kao značajan prediktor pokazala samo nada. Učenici s većim stupnjem nade imaju veću vjerojatnost za dobivanje odlične ocjene iz hrvatskog jezika. Unošenjem nade i straha od ispitivanja postotak objašnjene varijance se popeo na 18.3% .

Uspjeh iz matematike

U prvom koraku kao prediktorska varijabla unesen je spol ispitanika, a u drugom koraku nada i strah od ispitivanja. Rezultati logističke regresije prikazani su u tablici 7.

Tablica 7. Prediktori uspjeha iz matematike (logistička regresija)

Prvi korak

varijabla	Koeficijent B	Standardna pogreška	Exp (B)	Wald-ov χ^2	p
spol	.75	.31	2.12	5.68	.017
R2 (Nagelkerke)			.040		
% objašnjene varijance			4 %		

Drugi korak

varijabla	Koeficijent B	Standardna pogreška	Exp (B)	Wald-ov χ^2	p
spol	.67	.33	1.95	4.15	.0415
nada	.47	.22	1.53	4.80	.0285
strah od ispitivanja	-.05	.04	.95	1.83	.1754
R2 (Nagelkerke)			.130		
% objašnjene varijance			13%		

Spol se pokazao kao značajna prediktorska varijabla ali ne u tolikoj mjeri kao kod općeg uspjeha i uspjeha iz hrvatskog jezika. Djevojčice imaju veću vjerojatnost za odličnu ocjenu iz matematike od dječaka, ali spol objašnjava samo 4 % varijance školskog uspjeha.

U drugom koraku unesene su varijable straha od ispitivanja i nade. U ovom koraku se kao značajan prediktor pokazala samo nada. Učenici s većim stupnjem nade imaju veću vjerojatnost za dobivanje odlične ocjene iz matematike. Unošenjem nade i straha od ispitivanja postotak objašnjene varijance se popeo na 13% .

RASPRAVA

Faktorska analiza rezultata na upitniku nade rezultirala je jednim faktorom s karakterističnim korijenom većim od jedan. Tako u našem istraživanju nije potvrđena dvofaktorska struktura upitnika koju su dobili njegovi autori (Snyder i sur., 1997). Na našem uzorku učenika petog razreda osnovne škole možemo govoriti samo o jednom općem faktoru nade. Koeficijent pouzdanosti je zadovoljavajući i iznosi .70 što je nešto malo niže od vrijednosti koje za svoje uzorke navode autori (.72 do .86).

Nisu otkrivene statistički značajne razlike između dječaka i djevojčica ni za varijablu nade niti za varijablu straha od ispitivanja. Spolne razlike u nadi nisu otkrivene ni u većini dosadašnjih istraživanja bilo da se radilo o odraslim ispitanicima (Snyder, Harris i sur., 1991) ili djeci (Snyder i sur., 1996). Jedno od objašnjenja je da doista ne postoje spolne razlike u ovoj osobini, ali je moguće da se radi i o tome da dječaci i djevojčice postavljaju različite ciljeve koje smatraju "prikladnima" za svoj spol.

U dosadašnjim sličnim istraživanjima o strahu u ispitnim situacijama utvrđeno je da se strah od ispitivanja javlja češće kod djevojčica nego kod dječaka (Hill i Eaton, 1977; Sarason 1980; Arambašić, 1988; Zeidner, 1990; Vulić-Prtorić, 1992), ali to u našem istraživanju nije potvrđeno. U nekim istraživanjima ispitne anksioznosti provedenim u Hrvatskoj također nisu dobivene spolne razlike na uzorku osnovnoškolaca (Arambašić i Krizmanić, 1986; Kolić-Vehovec, 1993; Šepić i Kolić-Vehovec, 1999-2000).

Djevojčice su ovom istraživanju imale značajno bolji opći školski uspjeh, kao i ocjene iz matematike i hrvatskog jezika. To je u skladu i s nekim drugim svjetskim i domaćim istraživanjima (Bezinović, 1992; Fergusson i Horwood, 1997; Matešić, 2004) a pripisuje se činjenici da su djevojčice uspješnije u zadacima koji zahtijevaju koncentraciju i planiranje (Warrick i Naglieri, 1993).

Varijabla spola jedina pridonosi objašnjenju općeg školskog uspjeha, dok varijable nade i straha od ispitivanja nisu značajni prediktori. Kada su u pitanju ocjene iz matematike i hrvatskog jezika kao značajan prediktor pojavljuje se i varijabla nade. Iako se u našem istraživanju nada nije pokazala kao značajan pre-

diktor općeg školskog uspjeha rezultati nekih istraživanja pokazuju pozitivnu povezanost između nade i općeg školskog uspjeha u osnovnoj školi (Snyder et al., 1997). U istraživanju koje su proveli Gillman i Dooley (2006) adolescenti s visokim stupnjem nade imali su bolji prosječan školski uspjeh od onih s niskim i prosječnim stupnjem nade. No, iako se u našem istraživanju nada nije pokazala kao značajan prediktor općeg školskog uspjeha, pokazala se kao značajan prediktor ocjena iz matematike i hrvatskog jezika.

Također moramo napomenuti da je spol značajno lošiji prediktor uspjeha iz matematike nego općeg uspjeha i uspjeha iz hrvatskog jezika, te da nada uspjehu iz matematike pridonosi više nego uspjehu iz hrvatskog jezika. Vjerojatno se radi o tome da je matematika učenicima teži predmet (što se vidi i iz lošije prosječne ocjene) pa je moguće da je nada zbog toga važniji faktor. Ako je zadatak težak onda nada možda postaje izraženiji faktor u postizanju uspjeha.

Ako učenik ima visok stupanj nade njegova očekivanja uspjeha rastu a time i vjerojatnost da će se ostvariti. S druge strane, ako učenik očekuje neuspjeh vjerojatnost da će se neuspjeh dogoditi se povećava (Snyder, 2000; Snyder, Rand i sur., 2002). Ipak, moramo napomenuti da su korelacije između stupnja nade i školskog uspjeha razmjerno male. Vjerojatno bi se veća povezanost dobila između stupnja nade i rezultata na testovima znanja ali tu hipotezu još treba provjeriti.

Strah od ispitivanja se u kombinaciji s nadom nije pokazao značajnim prediktorom školskog uspjeha. Dio objašnjenja je u negativnoj povezanosti između nade i straha od ispitivanja. Naime, kako su niži rezultati na upitniku straha od ispitivanja bili povezani s višim rezultatima na skali nade a koji su bili značajan prediktor školskog uspjeha, moguće je da je strah od ispitivanja manje važan za školski uspjeh od opće dispozicije ka nadi. Ovakva negativna povezanost u skladu s do sada provedenim istraživanjima (Snyder, 1999; Onwuegbuzie, 1998). Pretpostavlja se da negativne misli o sebi mogu biti razlog zašto učenici s niskim stupnjem nade imaju veći stupanj ispitne anksioznosti jer im takve misli odvlače pažnju od zadataka u testu i povećavaju anksioznost (Onwuegbuzie i Snyder, 2000). Također, neka istraživanja pokazala su da osobe s niskom razinom nade u situacijama neuspjeha ne koriste povratne informacije koje im mogu pomoći da taj neuspjeh u budućnosti izbjegnu. Umjesto toga stalno se bave negativnim mislima koje odražavaju sumnju u samoga sebe (Snyder, 1999; Michael 2000), potiču agresivnost (Collins i Bell, 1997) i prolongiraju stres (Greenberg, 1995).

Da bi učenik dobio dobru ocjenu mora razmisliti i planirati različite putove za postizanje tog cilja. Oni uključuju učenje iz udžbenika, redovito dolaženje na nastavu, pisanje zadaća, vođenje bilješki, traženje informacija izvan udžbenika, suradnja s ostalim učenicima i slično. Ako dobije lošu ocjenu mora razmisliti o alternativnim putovima - poput pomoći prijatelja ili uzimanja instrukcija. No, samo razmišljanje planiranje neće ga dovesti do cilja ako se ne uspije samo motivirati što uključuje misli poput "Znam da ću uspjeti ako se budem dovoljno trudio". S druge strane misli poput "Ovo je preteško za mene" mogu dovesti do osjećaja beznada i preranog odustajanja.

U do sada provedenim programima u svijetu djecu se učilo da postavljaju jasne ciljeve i pronalaze različite putove kojima bi se ti ciljevi mogli ostvariti. Nakon toga učili su kako se motivirati za korištenje tih putova koji ih mogu dovesti do cilja (za pregled programa vidi McDermott i Snyder, 2000). Ovo istraživanje koje ukazuje na određenu pozitivnu povezanost nade sa školskim uspjehom i mogući utjecaj nade na smanjenje straha od ispitivanja sugerira da bi se u preventivne programe za djecu i mlade u našim školama mogli uključiti i programi razvijanja nade.

I na kraju moramo navesti ograničenja ovog istraživanja. Ovim istraživanjem mogla se samo utvrditi povezanost između ispitivanih varijabli ali ne i uzročno-posljedične veze. Moguće je da nada pozitivno utječe na školski uspjeh i smanjenje straha od ispitivanja, ali je moguć i obrnut utjecaj. Bolji školski uspjeh i manji strah od ispitivanja mogu pridonijeti razvoju nade kod učenika. Na, kraju moguće je da se radi i o obostranom utjecaju.

Također, faktorska analiza upitnika nade provedena je na zadovoljavajućem, ali ipak relativno malom broju ispitanika. Moguće je da bi na većem broju ispitanika dobili dvofaktorsku strukturu o kojoj govore autori. Također, spol se pokazao kao najbolji prediktor općeg uspjeha i ocjene iz hrvatskog jezika. Nada je imala veću ulogu samo kod ocjene iz matematike iako je i tu postotak objašnjene varijance nakon kontrole varijable spola bio samo 9%. Da bi se potvrdili rezultati o povezanosti nade i školskog uspjeha trebalo bi provesti istraživanja na većem broju ispitanika, kao kriterij trebalo bi koristiti testove znanja a ne samo školske ocjene a bilo bi dobro i uključiti varijablu težine zadatka.

LITERATURA: vidi popis literature u inačici članka na engleskom jeziku.